
Ilkka Ronkainen

Hyvinvointivaltiota arvokkuusyhteiskuntaan

Kunta paradigman muutoksen kourissa

Hyvinvointivaltiosta arvokkuusyhteiskuntaan

Ilkka Ronkainen

**Hyvinvointivaltiosta
arvokkuusyhteiskuntaan
-kunta paradigman muutoksen
kourissa**

© 2021 Ronkainen, Ilkka

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 9789528042631

Sisällysluettelo

Aluksi.....	9
Koronavirus megamuuttajana muutti yhteiskunnan perustarkoitusta ja arkea	17
Muuttuuko yhteiskuntajärjestys?	25
Digi vapauttaa paikan – vapauttaako myös kunnan?	33
Rakennammeko Suomen toiseen kertaan vai?.....	41
Leveillä hartioilla vähän käyttöä kuntamaailmassa	52
Mitkä ovat soteuudistuksen jälkeen kunnan tehtävät?	60
Romahtaako kuntatalous?	66
Tarvitaan paradigman muutos.....	71
Mikä on kunnan tarkoitus?.....	75
Elinvoimasta kestäväään menestykseen	81
Palveluajattelusta etuajatteluun.....	86
Kuntalainen, kansalainen, asiakas vai, mikä minä olen?	89
Peruskunta ja palvelukunta	94
Miksi peruskunta ja palvelukunta pitää erottaa toisistaan?.....	95
Peruskunta-palvelukunta -malli	97
Peruskunta luo arvokkuutta, aktiivisuutta ja onnellisuutta.....	99

Peruskunnan organisaatio	105
Peruskunnan toiminta.....	114
Erilaistuva palvelukunta.....	139
Kunnan antamat edut	145
Kuntatoiminnan kultainen kolmio	178
Sote luo edellytykset uudistaa kuntataloutta.....	179
Kuntien tuloperustan vahvistaminen.....	186
Kuntatalouden sopeutuksessa pitäisi ottaa oppia 1990-luvulta	201
Ylikummallisesta yhteistyöstä etäverkottumiseen	211
Onko johtamisen aika ohi?.....	218
Kuntajohtaminen vaikeutuu – mistä uusia johtajia?	221
Kuntajohtaminen on nelipäinen kotka	225
Kunnan johtamisjärjestelmä.....	233
Kunnalliselle itsehallinnolle perälauta	251
Lopuksi	255
Lähdeluettelo.....	257
Liite 1.Kiertola (Circcity) -elämää ilman omistamista -visio	263
Liite 2. Kunnan visiovaihtoehtoja: ”Kotikunta Light my fire”, ”Musicwood - musiikin vapaavyöhyke” ja ”Green Paradise - Anywhere Antin kotipesä”	268
Liite 3. Wiitaunionin tilastoanalyysi 2000–2019..	277

Liite 4. Sotevapaan kunnan palvelutuotannon tulevaisuus.....	295
---	-----

Liite 5. Soteuudistuksen jälkeiset kuntien tuloveroprosentit, nettokäyttömenot €/asukas ja nettokäyttömenot veroprosenttia kohti vuoden 2019 tilinpäätöstietojen perusteella laskettuna.	339
--	-----

Aluksi

Suomalainen hyvinvointivaltio on ollut globaali menestystarina. Olemme maailman onnellisin kansa. Koulutustamme ihaillaan kaikkialla maailmassa. Vuonna 2007 järjesti amerikkalainen Newsweek -lehti kansakuntien olympialaiset, jotka Suomi voitti¹. Monissa kansainvälisissä vertailuissa olemme olleet kärjessä. Menestystarinan kivijalka on Suomen ainutlaatuinen kuntamalli, jolla voittoja tuoneet tulokset on taottu.

Koronaviruskriisi loi perustan Suomen menestystarinan uudelle vaiheelle. Suomi siirtyi koronaviruskriisin seurauksena hyvinvointivaltiosta arvokkuusyhteiskuntaan. Hyvinvoinnin sijaan päämääräksi asetettiin ihmisen elämän jatkuminen. Ratkaisut tehtiin terveyden näkökulmasta. Sen sijaan Ruotsi, hyvinvointivaltion isä, lähti ratkaisuihinsa hyvinvoinnin näkökulmasta. Hyvinvointia ei haluttu rajoituksilla kahlita ja uskottiin tämän tuovan taloudellista hyvää. Ratkaisun vaikutukset näkyvät

¹ Lue enemmän:

https://yle.fi/uutiset/osasto/news/newsweek_finland_worlds_best_country/5627552

kuolleiden määrässä ja talouskasvussa. Suomi oli parempi molemmissa.²

Edellytykset merkittävään yhteiskunta-ajattelun muutokseen syntyivät, kun Suomen johtoon tuli naisviisikko. Naisille elämän kantajina, on elämän kunnioitus toisella tasolla kuin sotaan ja tappamiseen kasvatetuilla miehillä. Koronaviruskriisi on ensimmäinen voiton sulka Suomen hatussa, mutta nyt ei saa pysäyttää kehitystä, vaan on jatkettava toisinrakennusta.

Koronaviruskriisi oli ilmastohätätilan kenraaliharjoitus. Onneksi saimme mahdollisuuden harjoitella asiaa ennen kuin olemme oikeasti vaikeuksissa. Koronaviruskriisin tärkein opetus on että, yhteiskunnallisella on tulevaisuudessa entistä suurempi merkitys ja se, miten organisoidussa yhteiskunnassa elämme ja miten sitä johdetaan, ratkaisee tulevaisuutemme. Koronakriisi nosti ilmastomuutoksen myös kuntien agendalla ykkösasioihin. Kiertotalous on otettava kunnissa tosissaan.

Toinen asia, joka aiheuttaa lähivuosina järistyksiä kuntakentässä on tekninen kehitys. Digitalisaatio,

² Koronaviruskuolemia oli 7.1.2021 Suomessa 584 ja Ruotsissa 9262, Suomen väkilukuun suhteutettuna 4851. BKT:n muutos 10/2020 koko vuosi Suomi -1,9 % ja Ruotsi -2,7 %. (III vuosineljännes Suomi +3,6 ja Ruotsi +3,5)

robotit, tekoäly ovat nyt valmiita auttamaan kuntakenttää ennenkuulumattomalla voimalla. Paikkaan sidottu elämä on digitalisaation ansiosta muuttunut paikkavapaudeksi. Teknologia on kunnille uskomaton mahdollisuus paikkavapauden aikana. Onneksi Marinin hallitus on ymmärtänyt tämän ja käynnistänyt kansallisen tekoälyohjelman AuroraAI:n³ sekä hyvinvoinnin tekoäly- ja robotiikkaohjelman HYTEAIRO:n⁴. Miten kunnat vastaavat teknologian muutokseen, on niille kohtalon kysymys.

Kolmas järisyttävä asia on väestönmuutos. Syntyvyyden lasku ja ihmisten ahtautuminen suuriin keskuksiin muuttavat Suomen kuntakenttää hyvin radikaalilla tavalla. Onko Suomen tulevaisuus kaksijakoinen? On toisaalta Helsingin Turun ja Tampereen muodostaman kolmion sisään jäävä metropoli ja muu Suomi on asuinkelvotonta virkistysaluetta. Onko tälle kehitykselle enää tehtävissä mitään? Onko usko kunnan johtamisen ja oikeiden strategisten valintojen voimaan 1980-luvun konsulttien höpinää? Onko väestönmuutos yhteiskunnallinen tsunami, joka sammuttaa lähivuosikymmeninä valoja entistä useammalta kunnantalolta?

³ Lue enemmän AuroraAI:sta: [Kansallinen tekoälyohjelma AuroraAI - Valtiovarainministeriö \(vm.fi\)](#).

⁴ Lue enemmän HYTEAIRO:sta: [Hyteairo - Sosiaali- ja terveysministeriö \(stm.fi\)](#).

Oman lusikkansa tähän soppaan panee kuntatalous. Nykyiset kuntatalouden mekanismit tukevat valojen sammuttamista kuntataloilta. Kuntien tilanneanalyysin mukaan väestönmuutosten seurauksena yhteisöverotulot keskittyvät entistä pienemmälle kuntajoukolle.⁵ Kuntien rahoituksellinen epätasapaino on voimistunut. Pääkaupunkiseutu ja erityisesti Helsinki erottuvat yhä enemmän muusta Suomesta parantuneen taloudellisen tilanteen ansioista. Toisaalta kriisikuntien määrä kasvaa ja arviointimenettelyt ovat jatkossa yhä vaikeampia. Suomeen on syntyneessä alueita, joissa kaikille alueen kunnille on kasautunut samankaltaisia ongelmia. Erityisen ongelmallisia ovat tilanteet, joissa myös alueen aiemmin elinvoimaisin ja taloudellisesti vahvin, usein väestönmäärältään suurin kunta alkaa olla vaikeuksissa. Tähän on tultu, kun valtio on tehnyt verotukselliset uudistukset kuntien kukkarolla valtionosuuksia leikkaamalla ja antamalla ansiotulon veronkevennyksiä kunnallisverosta. Arvokkuusyhteiskunnan veropolitiikka pitää olla sellaista, että se luo kaikille kunnille elinmahdollisuudet.

Yritysmailmassa suuruuden ekonomia jyllää. Myös kuntakentän viime vuosikymmenten mantra on ollut

⁵ Tätä nostoa käsitellään kirjan loppuosan kohdassa ”Kunnan tuloperustan vahvistaminen”

”tarvitaan leveämpiä hartioita”. Hyvänä esimerkkinä tästä on soteuudistus, jota on mainostettu Suomen kuntakenttää koskevana kaikkien aikojen suurimpana muutoksena. Näin on, jos me ymmärrämme kunnan palveluiden tuottajana ja talousyksikkönä. Yli puolet palveluista ja verotuloista ”varastetaan” valtiolle. Jos asiaa taas tarkastellaan perustuslain ja kuntalain näkökulmasta, juuri mikään ei muutu. Kunnat jatkavat elämäänsä peruskuntina. Aasukkaat saavat sotepalvelunsa hieman eri tuutista niin kuin ne ovat monissa maakunnissa jo vuosia saaneet. Näiden maakuntien kunnille on helpotus, kun loppuu rooli olla toisen tekemien laskujen maksuautomaattina. Soteuudistus kuitenkin pakottaa miettimään, ovatko palvelut sittenkään kunnan olemassaolon ydin ja soveltuuko suuruuden ekonomia ja yritysmainen palvelumalli lainkaan kunnalliseen toimintaan. Poikkeaaako julkinen palvelu yksityisestä palvelusta siihen sisältyvän yhteiskunnallisen tarkoituksen takia, niin että palvelu on väärä sana sitä kuvaamaan?

Edellä kerrotut asiat merkitsevät muutosta valtion ja kuntien toiminnassa. Kun arvokas elämä on valtion ja laadukas elämä⁶ kunnan tarkoitus, meidän on mietittävä uusiksi hyvin monia asioita. Mielestäni kyse on niin isosta muutoksesta, että sitä voidaan

⁶ Valtion ja kunnan perustarkoituksena on elämän jatkuminen. Kun valtio vastaa perusturvallisuudesta, on sen tarkoitus arvokas elämä. Kun kunta luo puitteet elämälle, on kunnan tarkoitus laadukas elämä.

kutsua paradigman⁷ muutokseksi. Tässä kirjassa kerrotaan, mitä se merkitsee paikallistasolla paikkavapauden aikana.

Kirja alkaa kuntakenttää järjestyttävien muutosten esittelyllä. Tämän jälkeen lähdemme uudistamaan kuntaa, määrittelemme kunnan tarkoituksen ja päämäärän uudelleen sekä esittelemme peruskunta-palvelukunta -mallin. Tämän jälkeen vuorossa on peruskunnan esittely, miten se pitäisi organisoida ja mitä on sen toiminta. Peruskunnan jälkeen siirrytään soteuudistuksen jälkeiseen palvelukuntaan, jossa esitellään uudenlainen tapa hahmottaa perinteinen kunnallinen palvelutuotanto. Loppuosa kirjasta käsittelee kuntatoiminnan kultaista kolmiota. Tässä yhteydessä esitetään, millainen on arvokkuusyhteiskunnan kunnan talous ja miten siitä saadaan sellainen, että kunnat selviävät tulevaisuudessa. Etuverkostoyhteistyön jälkeen on vuorossa kunnan johtaminen, jolla on ratkaiseva merkitys tiellä kunnan kestävään menestykseen. Lopuksi esitetään kunnallisen itsehallinnon perälautekriteerit.

Tämä kirja on kokenut ennen syntymäänsä monta vaihetta. Kun olen luullut kirjan olevan valmis, on syntynyt uusia ideoita, jotka on pannut kirjani uusiksi.

⁷ Paradigma on jonkin tieteenalan kulloinkin yleisesti hyväksytty oppirakennelma, ajattelutapa, suuntaus.

Kirjasta on tehty kymmeniä eri versioita ja lisää pitää tehdä. Olen koonnut joitakin langanpäitä, joista saattaa olla hyötyä julkisen sektorin tulevaisuutta pohtiville. Kirjassa on asioita, jotka edustavat muutosta hallitseviin ajattelutapoihin ja ovat vielä keskeneräisiä. Toivon, että kirjani haastaa kuntien tulevaisuudesta kiinnostuneita kehittämään parempia ideoita, niin että maailman paras paikallishallinto jatkaa voittokulkuaan.

Tämä kirja ei olisi syntynyt ilman koronaviruskriisiä. Kirjan kirjoittaja, nelinkertaisessa koronaviruksen riskiryhmässä oleva, joutui pakenemaan koronavirusta kesällä 2020 toisesta kotimaastaan. Pakolaisen oli vaikea löytää karanteenikotia ja entinen työtoveri tarjosi sitä, ettei pakolaisen tarvinnut mennä vastaanottokeskukseen. Varsinkin, kun toisessa kotimaassa syttyi sota ja koronaviruspakolaisesta tuli myös sotapakolainen. Entisen työtoverin saunamökki on ollut tämän kirjan syntypaikka, jossa pakolainen on majoittunut koronakaranteenissa rokotuksen saantia odottaessaan.

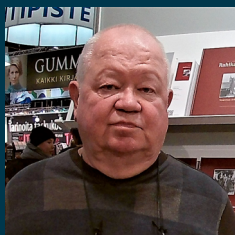
Kirjoittajalla on edelleen tulosjohtamisuho, ja sitä koskevat osat on kirjoitettu pienemmällä sisäänvedetyllä tekstillä. Ne voi lukea, jos on kiinnostunut siitä, miten tämän kirjan ideat ovat syntyneet ja miten suomalaisia kuntia on kehitetty viime vuosikymmeninä.

Kiitos tämän kirjan kirjoittamisesta kuuluu ennen muuta suomalaiselle yhteiskunnalle, koska se on pystynyt tarjoamaan kirjan kirjoittajalle koulutuksen ja eläkkeen, hyvän suojan koronavirusta vastaan ja sillä on käytettävissä erinomaiset tietoliikenneyhteydet, joiden päässä on ollut kaikki se tieto, jota tässä kirjassa on käytetty. Kiitos kuuluu myös ihmisille, jotka ovat auttaneet tämän kirjan valmisteluissa, erityisesti entisille Yritystaito Neolocal Oy:n aikaisille työtovereille Anne Ukkoselle ja Tero Maksimaiselle sekä kunnan johtajat Erkki Nikkilälle, jotka ovat panneet kirjan kirjoittajan ideat kovalle koetukselle. Olen hyvin kiitollinen Sinikka ja Timo Talonpojalle ovat auttaneet tämän kirjan tekstin selkeyttämisessä ja oikoluvussa. Ilman uutta digitaalista kirjankustantajaa tätä ei olisi saatu julkaistua näin nopeasti. Kiitoksia Bod.fi.

Luumäen Kivijärven lumisella rannalla 27.1.2021

Ilkka Ronkainen

Koronakriisi muutti yhteiskuntien perusteita. Elämä haastoi hyvinvoinnin yhteiskunnan päämääränä. Hyvinvointivaltiota tuli arvokkuusyhteiskunta. Paikallisuuden muodonmuutos on johtanut paikkavapauteen. Kunnat joutuvat tekemään paradigman muutoksen, joka tarkoittaa uudenlaisen kunnan syntyä. Kunnan tarkoitus muuttuu hyvinvoinnista ja elinvoimasta laadukkaaseen elämään ja kestävään menestykseen pyrkimiseksi. Kunta jakautuu peruskuntaan ja palvelukuntaan. Peruskunta vastaa kunnan olemassaolon kysymyksistä ja palvelukunta palveluista. Kuntatalouden pelisäännöt ja kuntayhteistyö on uudistettava. Keskiöön nousee kuntajohtaminen, joka ratkaisee, minkä kunnan nimi on kartalla vuonna 2050.

Kirjan tekijä on VTM Ilkka Ronkainen. Hän on konsultoinut 25 vuoden aikana yli 200 kuntaa. Viimeiset vuodet hän on asunut Armeniassa kirjoittaen kirjoja omasta elämästään ja Armeniasta. Tämä kirja syntyi kirjailijan ollessa korona- ja sotapakolaisena Suomessa. Kirja on jatkoa Tero Maksi-
maisena kanssa tehdyille kirjalle "Paikallisuuden muodonmuutos -johdatus kuntajohtamisen uuteen teoriaan ja käytäntöön".

BoDTM
BOOKS on DEMAND

www.bod.fi